

ŐRSÉGI LIGETEK KERÁMIÁI

Őriszentpéter, Kercaszomor, Kerkáskápolna, Kisrákos, Szatta, Pankasz, Velemér környéke különös vidék. Hársfával, bodzafával, borókafenyővel, vadrózsával, gesztenyével sűrű erdőségek vannak erre. A domboldali kaszálókat dúsan borítja be a kamillavirág, a búzavirág, a kakukkfű. Az erdők, cserjések, rétek gyalogútjain sétáló mindenfelé elhullott almára, vadcseresznyére, kékszilvára, dióra lép. A táj csupa vegetáció, liget Csipkerózsika birodalmából: az emberek a gyümölcsfás erdőrészeken, a burjánzó növényzet szövedékétől eltakarva, öreg gerendákból ácsolt épületekben élnek, messzire elhúzódván a világtól.

AZ ŐRSÉGI AGYADEDÉNYEK SZÍNEI. Különös, kékeszöld tónusú táj az őrség, főképpen talán a kéken derengő dombok, a hűvös fenyőerdők, a kusza növényzet sós párája, a kék-kövel végigpermetezett gyümölcsösök, a szőlő permetcsöpöcs levelei, az erdőben nyíló apró, zöldeskék virágok vonják ebbe a színbe. A környékbeli kézműveseknek a fazekain, fazékfedőin, lábasain, bögréin, tányérain, tálain kifejezetten a táj kékeszöld színvilága uralkodik el, a vidék alapszíne válik az agyagedények alapszínévé is. Csaknem kizárólagosan a táj a környezet kínálja a kerámiák kékeszöldét kibővítő, kiegészítő színeket is. Az Órség tócsáinak, pocsolyáinak, patakjainak, ereinek, csatornáinak peremén sötétzöld, méregzöld növénybevonat ázik, ez a növénybevonat mintha végigcsorogna az

agyagedények jó részén és sikamlósságával, nyálkásságával, parányi növénycsomóival mintha rá is ülepedne az oldalukra. A környék későnyári, hullott gyümölcsseinek érett, erjedő, oszlásnak induló, rothadó színezete szinte ráitatódik az apróbb agyagedények mázásra, a ragadósság, a ragacsosság érzetét élesztve, szétnyomódott almák, szétlapult szilvák megsűrűsödött illatát, megromlott ízeit idézően. A fákról lehulló gyümölcsök serege részben a vidék rőtes, vöröses, vöröses sárgás színezetű gyalogútjaira szóródik rá, ezek cinóberes színe is rendre megjelenik az agyagedényeken, néhol a zöldeskék máz mögül villan elő, néhol az edények aljára, oldalára, peremére rakódik rá: érdesen szemcsésen, porszemesen... Az Órség legjellemzőbb tápláléka főzelék. Tejesen, lisztesen, paprikásan, pecsenyezsíros rántással csinálják az asszonyok, szürkés rózsaszínes, szürkés sárgás színűre, s ez az ételmeleg, párás, pépes, matt színezet ott él az edényeken évszázadok óta.

AZ ŐRSÉGI AGYAGEDÉNYEK ANYAGA. Ajándékboltok, bazárok szuveníres pavilonok nagyobb és apróbb népművészeti jellegű agyagedényeinek szinte egyöntetű jellemzője a semlegesség, az eredeti vidékek megjelölése ellenére is a sehonnan se való származás. Ezek a kerámiatárgyak a dekorativitásra, a tetszetőségre látszanak főleg törekedni, s eközben rendre elveszítik összefüggésüket a megnevezett vidékek valódi színvilágával, az ott uralkodó eredeti színskálával, amelyet sokszor csúnyának, érdektelennek, unalmasnak is ítélnék az edények előállítói. Ugyanígy, a kerámiák díszítései is kapcsolatukat veszítik a vidékek mindennapos életteréből eredő motívumokkal, alighanem azért, mert

az edények megmunkálói ezeket sem érzik eléggé mutatósaknak, csinosak, esztétikusaknak. Hasonlónk tűnik a helyzet a kerámiatárgyak anyaga esetében is. Elmondható, hogy a kommersz díszítésű kommersz színezésű szuvenir edények porcelánszerű simaságukkal, üvegszerű csiszoltságukkal, csillogásukkal szinte elálcázzák eredeti alapanyagukat az agyagot: így ennek nyersességre, szegényességre, vidékenkénti más és más jelleme rendre érzékelhetetlen marad... Az Őrség tájain készülő agyagmunkák esetén szó sincs erről. Ha kezünkbe kerül egy itteni vidékről származó, megmunkálatlan, megszáradt agyagdarab, majd utána egy Őrségi edény, szinte első érintésre megérezzük az erős azonosságot. Agyagot tartunk a kezünkben: alighanem ugyanez az érzésünk marad meg akkor is, amikor egy nedves agyagcsomó után valamelyik vizes Őrségi edényre csúsznak rá az ujjaink. Agyagos földszag, vízmosás-szag, ázott, növényi szag árad innen (minden álcázás, minden semlegesítés nélkül) esős Őrségi reggelek ízét idézve.

AZ ŐRSÉGI AGYAGEDÉNYEK MEGMUNKÁLÁSA. Ajándék-köcsögökön, díszkerámiákon, szuvenir edényeken nem nagyon marad nyoma a megmunkálás váratlan, előre nem sejtett eseményeinek, vagy az emberi ujjak apró ügyetlenségeinek. Minden simának, minden egyenletesnek, minden elrontatlannak mutatkozik, szinte már nem is emberi munkára, inkább mechanikus szerkezetek működésére utalóan... Az Őrség kerámiái bele engednek pillantani magának a munkaműveletnek az apróbb szakaszaiba is. Szinte látni lehet a kézműveseket, hogyan dolgoznak, hol hibáznak, miben pontatlanok esetleg. Érződik, hogy a kerámiaedények készítése a kemény agyag főlhígításával, kiverésével kezdődik (parányi agyagcsomók, néhány agyagszemcse megmaradása utal erre). A korongozás közben körkörösén futó, formáló, alakító ujjak nyomait is észrevenni az edények oldalain. Néhány esetben megnyomódnak, oválissá válnak az agyagedények, ebben a szárítóból az égetőbe való átpakolás óvatlanabb, ügyetlenebb mozdulatai mutatkoznak meg. Néhol vékony, vertikális repedéseket észlelni az edények peremén, ezek a vigyázatlan rakodás mellett a száradási idő elszámításáról is árulkodnak. Néha ötfilléresnyi, zománchiányos részek jelennek meg az edényeken: eszerint az agyagedények egymáshoz érhetnek az égetőben... Ez a durva, nyers, rusztikus, a rontásokat sem javító, az emberi sutaságot sem álcázó agyagművesség szinte üdítő a mai civilizáció mindent agyon szépítő, mindent agyoncizelláló, mindent agyonkorrigáló világában: alighanem ezért is indulnak el szombatonként, vasárnaponként annyian nézelődni, szemlélődni, vásárolni a messzi Őrségi agyagművesek növényiszövedék mögé rejtőző öreg gerendaépületei felé.

Irodalom

Dömötör Sándor: Őrségi jegyzetek, Ethnographia 1958. Dömötör Sándor: Őrség, 1960. Kardos László: Az Őrség népi táplálkozása, Budapest 1943. Czugh Dezső: Magyarszombatfa és környéke fazekasságáról, Az Országos Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője, 1954. Czugh Dezső: Faluzó és vásároló fazekasok Magyarszombatfán, Néprajzi Közlemények, 1959. Moldova György: Az Őrség panasza, Budapest 1974.